

Van restauratie naar integratie

DOOR C. VAN DEN BRABER*)

GETUIGENIS VAN WAARDERING

Op 2 februari 1961 werd, als onderdeel van de viering van het vijftigjarig bestaan van de Bond Heemschut aan de stad Amersfoort de 'Getuigenis van waardering' uitgereikt. Namens het gemeentebestuur was het oud-burgemeester Molendijk die het certificaat in ontvangst nam.

Met dit 'klopje op de schouder' werd de waardering tot uitdrukking gebracht voor het beleid van de gemeente Amersfoort. Vooral de restauraties in de Muurhuizen hadden in die tijd sterk de aandacht getrokken.

De verleiding is groot om de activiteiten uit die periode nog eens naar voren te halen. En een opsomming te geven van geslaagde herstellingen, waarin, voor de Amersfoortse begrippen althans, belangrijke monumenten voorkwamen. Zoals de muziekschool aan de Muurhuizen, het secretarishuis, het klooster Mariënhof, het waterpoortje Monnikendam en het huis Randenbroek.

Die aandacht voor monumenten en het herstellen van oudstedelijke elementen waren overigens niet uit de lucht komen vallen. Het was meer het resultaat van een groeiproces. Amersfoort mocht bij zichzelf bepaald geen traditionele behoudzucht opmerken.

HET BEGIN, VALLEN EN OPSTAAN

De restauratie van de Koppelpoort in de tachtiger jaren van de vorige eeuw betekende voor de Monumentenzorg in Amersfoort een markante aanzet. Hoewel, gladjes verliet een en ander toch niet, evenmin ging het voor de volle honderd procent van harte.

Nadat het monument in de voorgaande jaren op perfecte wijze was verwaarloosd en elk onderhoudswerk zorgvuldig was vermeden, begon men zich op slag van twaalfen achter de oren te krabben.

Het zou nog jaren duren voordat met de restauratie kon worden begonnen, na veel geharrewar en gekibbel over het verdelen van de kosten.

In 1886 werd het werk, waaraan Cuypers als adviseur verbonden was, onder leiding van stadsarchitect Kam uitgevoerd. De stad moet trots zijn geweest op dit gerestaureerde monument. Deze restauratieactiviteiten hadden eigenlijk ook een positieve invloed moeten hebben op andere, vergelijkbare initiatieven. Maar die lieten voorlopig op zich wachten. Er moet zelfs melding gemaakt worden van het slopen van nogal belangrijke laat-middeleeuwse panden: 1892 het pesthuis achter de

Rochuskapel, 1897 het Stadskindertehuis aan de Lieve Vrouwenstraat en in 1902 het 'hof van Cleeff' aan de Heerenstaat en de Zuidsingel. Uit 1902 is er ook iets anders te vertellen. De afbraak van de geveltop van brouwerij 'de Kroon' aan de Krommestraat kan worden verhinderd. Een voorstel tot het rooien van de linden langs de Zuidsingel wordt door de gemeenteraad afgestemd.

In 1905 kan een particulier zelfs worden bewogen om zijn pand niet af te breken maar te restaureren. Wel moest Jan Kalf, secretaris van de 'Rijkscommissie tot het opmaken en uitgeven van een inventaris en eene beschrijving van de Nederlandsche monumenten van geschiedenis en kunst' er aan te pas komen. Een 'kosteloos herstellingsplan', geldelijke steun en de medewerking van een commissie hielp de eigenaar uiteindelijk over de drem-

Muurhuizen en Plompetoren. Vanaf 1500 werden de Amersfoorters in de gelegenheid gesteld om de strook grond langs de geen dienst meer doende eerste stadsmuur te bebouwen. Het werden huizen van vooral de welgestelde mensen. In tegenstelling tot wat men vroeger dacht: geen huizen die met elkaar de stadsmuur vormden; wel gebouwen waaraan baksteen is verwerkt die vermoedelijk afkomstig is van de afgebroken muur.

In ieder geval volgen de muurhuizen nauwkeurig het oude beloop van de verdedigingslijn. Andere 'kenmerken': hoogopgaande brede gevels met dakschilden evenwijdig aan de straat. Het huis tweede van links is het zg. secretarishuis, ook wel notarishuis genoemd.

De Plompetoren iets verderop is, met de Kamperbinnenpoort, het laatste nog overgebleven onderdeel van de eerste ommuring.

Stuw. Amersfoort is gelegen in een gebied waarin tal van beken elkaar uiteindelijk vinden in de Eem.

De waterhuishouding is dan ook van groot belang. Om het water 'in de stad' te houden is in de Beek aan de noordkant, vlakbij de Koppelpoort en de Volmolen deze stuw aangebracht. Een werktuig dat naar believen het water kan doorlaten of ophouden.

pel. Aan deze escapade heeft de stad uiteindelijk het vermaarde kapelhuis overgehouden. In die tijd publiceert Croockewit in de verslagen van de oudheidkundige vereniging Flehite, jaarlijks toch nog lijsten met trieste overlijdensberichten, onder andere van het grootste gedeelte van het St. Pieters- en Blocklandsgasthuis.

De naam van Croockewit kan overigens in één adem worden genoemd met die van Tromp van Holst. Allebei zeer gemotiveerde liefhebbers van oude dingen die het niet lieten bij vermanende woorden alleen. Samen kochten zij een paar huisjes aan het Havik omdat ze vonden dat dit piepkleine binnenhaventje de twee trapgevels tegenover de brug niet kon missen.

Iedereen die nu tegenover de nummers 33 en 35 staat, zal dat initiatief nog steeds kunnen waarderen.

De Onze Lieve Vrouwe Toren is tot nu toe onbesproken gebleven. Welnu, ook van dit 'beeldmerk' van de stad Amersfoort werd het in 1909 duidelijk dat aan restauratiewerkzaamheden niet viel te ontkomen. Het gemeentebestuur maakt, als eigenaresse van dit monument, op indringende wijze kennis met bepaalde restauratie-ervaringen, die soms onvermijdelijk zijn, maar toch altijd hard aankomen.

Uitgaande van enkele herstellingen en een oorspronkelijke raming van f. 40.000,-, liep het uit op een ingrijpend karwei dat drieëntwintig jaar zou duren, waarvan keer op keer het krediet moest worden verhoogd en dat uiteindelijk f 793.116,- en éenenveertig en een halve cent! ging kosten.

* C. van den Braber is restauratiearchitect bij de afdeling Bouwkunde en Monumentenzorg van Gemeentewerken Amersfoort.

Waarschijnlijk geen onderneming die het restaureren van monumenten populair zou maken. Hoe dan ook, in 1932 kon de stad terugzien op een omvangrijk werkstuk, twee gerestaureerde bakstenen torenvierkanten, de opnieuw gestelde natuurstenen achtkantige lantaarn, vernieuwde balustraden, een gedeeltelijk gerepareerde spits, andere wijzerplaten ... Kortom, een toren die weer jaren zou meegaan.

Het jaarverslag van Flehite over 1928 maakte intussen, met enige gelatenheid, melding van het verdwijnen van het karakteristieke Paternosterstraatje.

In die tijd deed ook de Kamperbinnenpoort weer eens van zich spreken.

Dat dit monument nog bestaat, mag wel een wonder heten. Hoewel, van het oorspronkelijke gebouw zijn alleen de twee achtkantige torentjes nog over, onderdelen van de voorpoort van een veel groter bouwwerk.

In 1827 al, meende men de last te ondervinden van het obstakel. Het tussenlid sneuvelde in die tijd: Stadstekenmeester Jordanus Hoorn had in 1817 nog de gelegenheid de poort, met de verbindingsboog en de mezekouw, te schilderen

Het gevaar was weer even geweken, maar in 1877 betrof de lucht opnieuw en in 1911 nog een keer.

Weer was het Jan Kalf die de Amersfoorters tot andere gedachten probeerde te brengen. De stad lag hem blijkbaar na aan het hart.

In 1913 sprak de gemeenteraad zich desondanks uit vóór de afbraak, zonder resultaat, maar de regering verbood het eenvoudig.

In 1914 opnieuw een raadsbeslissing tot slopen. Prompt volgde hierop een Koninklijk Besluit dat het weer ongedaan maakte.

De zaak begon zoetjesaan genant te worden. In 1922 nog maar weer eens tot afbraak be-

sloten. Zéker niet zei het K.B. van 13 juni 1923.

De suggestie om de poort, waaraan inmiddels borden hingen: 'STAPVOETS RIJDEN', te restaureren werd ten slotte overgenomen.

In 1928 sprak men nog even zwakjes over 'het instellen eener commissie', waarna het morren definitief verstomde.

In het jaar daarop kwam er een restauratieplan. Het schilderij van Hoorn bewees goede diensten. Het werk werd in 1931 uitgevoerd, sterk op reconstructie gericht naar de restauratieopvattingen van die tijd.

RESULTATEN

Toch een merkwaardige start van de Amersfoortse monumentenzorg. Aan de ene kant inspanningen om dingen te behouden, aan de andere kant toch nog gemakkelijk genomen besluiten tot betreurenswaardige afbraak. Een financiële krachttoer in de vorm van de restauratie van de Onze Lieve Vrouwe Toren, gesteld tegenover het kleinsteedse gezeur over de Kamperbinnenpoort.

Dan een opmerkelijke, grotendeels onverklaarbare ommekeer, een kentering die zich voltrok in het meest sombere deel van de late

Kamper binnenpoort. Oorspronkelijk zijn alléén nog de twee achtkantige torentjes. De boog daartussen, met de gereconstrueerde mezekooi (reeks werpgaten) is bij de restauratie van 1931 opnieuw aangebracht.

Het monument is in zijn originele staat groter geweest. Te denken valt aan de Antonispoort in Amsterdam en de Spaarwouderpoort in Haarlem.

Ook de Amersfoortse poort, met bescheiden afmetingen uiteraard, zal hebben bestaan uit een voorpoort, een open plaats en een hoofdpoort. Wat zich nu aandient als de Kamperbinnenpoort is derhalve alléén de voorpoort, en dan nog een plaatselijke reconstructie.

jaren dertig en die krachtig werd voortgezet, zelfs in de tweede wereldoorlog.

In het boekje 'Herleefde Schoonheid' geeft prof. W. Martin, als resultaat, van 25 jaar monumentenzorg in Nederland 1918-1943, een opsomming van gerestaureerde monumenten.

Amersfoort komt daaruit redelijk tevorschijn.

In 1920 Lieve Vrouwestraat 20; 1928 St. Pieters- en Blocklandsgasthuis (deze restauratie werd overigens tussen 1911 en 1913 uitgevoerd) en Kleine Spui 6; 1932 Onze Lieve Vrouwentoren; 1936 de Stadsmuur langs de Annastraat; 1937 de Kamperbinnenpoort (eigenlijk in 1931); 1940 Havik 25; 1942 Appelmarkt 15, het Maandaatshuis, Kamp 10, Muurhuizen 59-61, de Plompeteren, Muurhuizen 165, Hof 24, Groot- en Klein Tinnenburg en de schildering aan de Joriskerk (wat een aantal!); 1943 't Zand 19 en de Molen 'de Goede Verwachting' aan de Lageweg (die er helaas niet meer is).

De lijst van opgeleverde restauraties, met name van die laatste oorlogs jaren, is indrukwekkend.

Grotendeels onverklaarbaar, werd net opgemerkt. Over welk deel kan dan wel iets worden gezegd?

Architect Verheus, in die tijd verbonden aan het Rijksbureau voor de Monumentenzorg, weet zich nog te herinneren dat het vooral personen waren die zich voor de monumenten inzetten. Hij noemt daarbij de architect/aannemer van Gent en de inspecteur van bouwtoezicht Kapteijn. In aanvulling daarop, door de oorlog waren voor het gewone 'burgerwerk' weinig bouwmaterialen beschikbaar en men maakte ook ten aanzien van nieuwbouwprojecten pas op de plaats. Herstelwerkzaamheden aan oude huizen, vaak met afkomend en opnieuw te gebruiken

St. Joris met de Joriskerk. De naam van St. Joris is sterk verbonden met Amersfoort. De stad draagt zelfs het wapen van deze middeleeuwse beschermheilige. Het bronzen plastiek op het Hof vindt in het Zuidportaal van de Joriskerk een passende achtergrond.

Het gebouw zelf is het resultaat van een groeiproces waarvan de meeste details ontbreken maar waarvan de hoofdlijn een aantal belangrijke momenten met elkaar verbindt: kapel van het bisschoppelijke hof, zaalkerkje met toren (gewijd in 1248), kruiskerk (1337), hallekerk (± 1440) en vergrote hallekerk (1475-1534). De restauratie van het gebouw kwam klaar in 1969.

materiaal, en bovendien kleinschalig, moeten in die tijd hebben voorzien in een behoefte: de wil om toch aan de gang te blijven. Daarbij moet worden bedacht dat de restauraties toen eenvoudiger in elkaar zaten dan nu het geval is. Direct overleg op de bouwplaats en meer improvisaties. Minder tekenen en rekenwerk, een uiterst bescheiden papierwinkel.

Verder, een gering aantal betrokkenen, die elkaar goed begrepen en snel tot een besluit kwamen.

Aan die manier van werken zaten natuurlijk ook minder goede kanten. Gedocumenteerd werd er weinig en het hoe en waarom van de beslissingen bij verschillende restauraties gaat aan onze generatie dan ook vaak voorbij.

Resultaten kwamen er wel. Vooral de brede aanpak waarbij met name de gewone huizen, in hun samenhang met de wat gröttere objecten, alle aandacht kregen, sprak in de periode na de oorlog enorm aan.

De gang zat er flink in, er werd naar Amersfoort gekeken.

Toen de heer Molendijk in 1961 van Heemschut de waardering voor de stad mocht oogsten, kon hij terugzien op een zeventigtal restauraties die alleen al in zijn ambtstermijn tot stand waren gekomen.

Vanaf 1946, het moment dat hij als burgemeester in Amersfoort kwam, heeft hij het werk als geen ander gesteund.

De heer Van der Mark had inmiddels de heer Kapteijn opgevolgd en, vanuit een heuse afdeling restauraties, de monumentenzorg in de stad gediend.

Daarna was het de heer Van Luyn die voor het ambtelijk functioneren van het werk de verantwoordelijke man was.

In die periode vielen ook de omvangrijke restauraties, van de Onze Lieve Vrouwe Toren (maar weer eens) en de St. Joriskerk.

Het Stedelijk Gymnasium Joh. van Oldenbarnevelt. 'Jongere bouwkunst', 1932 architect Van der Tak.

NOTA OVER MONUMENTENZORG

Toen Amersfoort het monumentenjaar 1975 passeerde kon worden vastgesteld dat meer dan de helft van het beschermde monumentenbestand was gerestaureerd, waaronder alle grote monumenten. Het andere gedeelte stond er in grote lijnen netjes bij. Geen reden overigens om elkaar dat feit in genoegzaamheid te verzekeren.

De Raad van Europese gemeenten had intussen twee nota's uitgegeven: 'Monument en Samenleving' en 'Monument en Binnenstad'. Vooral het laatste stuk liet, aan de hand van opnamen in veertien Nederlandse steden, zien dat monumentenbeleid, wilde het goed functioneren, wel iets meer voorstelde dan alleen restauratiebeleid. Ook in Amersfoort werd tot die conclusie gekomen. Aan de gemeentelijke nota 'Vooruitstrevend Behoud' werd die gedachte dan ook als grondtoon meegegeven.

In juni 1979 werd de nota door het gemeentebestuur uitgebracht en in dezelfde maand nog door de raad aangenomen.

Bij het opstellen van Vooruitstrevend Behoud is vooral gezocht naar de samenhang van de voorwaarden, conclusies, maatregelen en beleidsplannen, die allemaal te maken hebben met het herstellen en bewaren van historische en karakteristieke structuren, en tevens van de objecten die daarin een belangrijke rol spelen.

Het resultaat van dit streven was een aantal van vijftien voorstellen. Deze betroffen ondermeer het inventariseren van Amersfoort en het bij deze gemeente gekomen Hoogland, het documenteren van de bebouwing van vóór 1940, het aanvullen van de monumentenlijst, het beschermde stadsgezicht, uitvoeringsprogramma's, financieringen en gemeentelijke bijdragen in kleine herstellingen.

Zoals bleek, een nogal ambitieuze opzet. Op dit moment, vier jaar later, zijn verschillende punten geregeld; van andere dingen is niets gekomen.

Er wordt inmiddels geïnventariseerd. Eind 1983 is de volledige documentatie van de jongere bouwkunst een feit.

Het aanvullen van de rijksmonumentenlijst is omdat 'Zeist' daarmee op het moment pas op de plaats maakt een achterhaalde zaak en bleef derhalve in het voornemen steken.

Amersfoort ziet binnenkort haar binnenstad

tot beschermd gebied aangewezen.

Het rehabilitatieprogramma voor dit gebied is intussen tot een budgetteringsafspraken met V.R.O.M. en W.V.C. verheven.

De bijdrageregeling voor de kleine herstellingen functioneert.

VERANDERINGEN

Vier jaar later: niet alleen voortgang met het doorlopen van het uitvoeringsprogramma uit de nota, maar ook nogal wat veranderingen, in de opvattingen over het werk zelf, in bestuurlijke zin, financieel en administratief. Monumentenbeleid, meer dan restauratiebeleid alleen, was het motto van de gemeentelijke nota.

Het invullen van deze gedachte heeft toch meer overhoop gehaald dan oorspronkelijk werd voorzien.

De noodzaak tot integratie van de monumentenzorg in de ruimtelijke ordening van het bestaand stedelijk gebied, bleek al spoedig bij het ontwerpen van een methode, voor het inventariseren en documenteren van de jongere bouwkunst.

Het werd duidelijk dat historische – en karakteristieke architectuur haar waarde grotendeels ontleent, en zelf ook verleent, aan de situering en de stedenbouwkundige zetting. Het voorhanden zijn van gegevens is iets zeggen over de omgeving, van het object zelf en ook van andere, plaatselijk gekleurde omstandigheden kan van groot belang zijn voor elke ontwikkeling.

Sterker nog, het weten wat men in handen heeft is bepalend voor de manier waarop verder gegaan wordt. Het inventariseren en documenteren van historische – en karakteristieke waarden gaat dan ook uit van deze belangen.

Daarmee wil het vernieuwde gezicht van de monumentenzorg in grote lijnen getekend zijn. Minder een rechtstreeks op het monument gespeelde actie, met de alleenzaligmakende restauraties. Meer een inspiratie van 'de idee van de monumentenzorg', ondergebracht in het ruimtelijk ordenen, het aan- en verkopen van grond en gebouwen, het uitvoeren van renovaties, het vorm geven aan verbouwplannen, het doen van herstellingen. Natuurlijk blijven de restauraties van monu-

Flehite en de Amersfoortse monumentenzorg

DOOR IR. P. WASSINK*)

menten, bruggen, waterlopen enz. van groot belang. Deze werkzaamheden bepaalden vanouds het wezen van de monumentenzorg, en dat zal voorlopig voor het oog wel zo blijven.

Niettemin kondigt de verbreding van het arbeidsterrein, zoals dat hierboven werd aangegeven, zich duidelijk aan.

Een opmerkelijke verandering.

En, alsof dat niet genoeg is, de decentralisatiegedachte wint steeds meer terrein.

De monumentenzorg wordt daarbij niet overgeslagen. Studiedagen, werkgroepen, verslagen en nota's, hebben alle de bedoeling wat duidelijkheid te brengen in deze warrige materie.

Aan beide zijden hebben zowel de voor- als de tegenstanders een groot aantal argumenten tot hun beschikking.

Die enerzijds zeggen dat het persé moet, anderzijds, dat het nooit mag gebeuren. Het lijkt weinig zinvol om maar net te doen alsof er niets aan de hand is, om er van uit te gaan dat de beslissing de een of andere keer wel wordt genomen. Beter is het om een gedecentraliseerde monumentenzorg, in welke vorm dan ook, onder ogen te zien.

Hierbij komen opnieuw de veranderende inzichten naar voren.

De monumentenzorg van de gewone mensen bestond vroeger bij gratie van de wil om iets te laten staan, om het op te knappen en om het te bewaren. De officiële monumentenzorg moest het hebben van de artikelen uit de monumentenwet, de subsidieregelingen en een forse dosis gemotiveerde kennis.

De monumentenzorg van de toekomst, in het bijzonder in een gedecentraliseerde versie, is aangewezen op het precies weten wat of men in huis heeft. Op geïnventariseerde waarden en gedocumenteerde objecten. Met andere woorden, de kennis over het gebouw zelf, de beschikbare informatie over de aanwezige historisch waardevolle dingen en de karakteristieken, zullen voor een belangrijk deel de plaats innemen van de wettelijke bescherming.

Door het gedeeltelijk wegvallen van deze bescherming zal het monumentenbestand als geheel zeker kwetsbaarder worden, een betreutenswaardige zaak.

Daar tegenover staan andere, ook positieve dingen.

Door kennis, de plaatselijk opgeslagen en direct beschikbare informatie, zullen de betrokkenen van de eerste linie, de eigenaren en de gebruikers, beter dan vroeger in staat zijn om zich de waarde van hun eigendom bewust te worden. Ook waarin die waarde exact is gelegen.

Inzichtelijkheid in de dingen waar het om gaat, wat precies de accenten zijn en doorzichtigheid van de procedures kunnen leiden tot een soepele manier van werken. Eigenlijk ook tot een emancipatie van het publiek dat is geïnteresseerd in monumenten en plaatselijke karakteristieken.

Wij zijn bezig na te gaan op welke wijze deze nieuwe manier van werken voor de toekomst een oplossing kan geven.

'Burgemeester en wethouders der Stad Amersfoort, presenteren publiek aan de meestbiedende te verkoopen:

Den afbraak van de oude Stadswalmuur, strekkende van de Portierswoning van de Utrechtschepoort, tot aan de kleine Koppelpoort, verdeeld in 30 parcellen'.

De bemoeiing van de oudheidkundige vereniging Flehite met de monumentenzorg begonnen, kort na het ontstaan der vereniging, met een actie voor het behoud van de Koppelpoort. Dit unieke poortcomplex werd met afbraak bedreigd maar bleef dankzij de actie van Flehite behouden. Nu stond die dreigende afbraak niet op zichzelf en zo ook de actie van Flehite niet.

Ik probeer een lijn te ontdekken in de 100-jarige historie van Amersfoort oudste actie-groep.

Het onderhoud van de stadsmuren en poorten, die elke militaire betekenis hadden verloren, vormde in de 19de eeuw een grote last voor het stadsbestuur. In 1822 blijkt een gedeelte van de noordwestelijke muur te zijn

De Koppelpoort, gebouwd omstreeks 1400, vanaf de stadskant gezien.

In het monument bevindt zich nog het oorspronkelijke mechaniek dat vroeger diende om de opening boven het water af te sluiten: de dubbele tredmolen met een diameter van vijf meter, de windas en het balkenschot.

Rechts van de poort de nogal omstreden kantelen uit de restauratieperiode van 1886. Links op de foto de 'aangepaste nieuwbouw' uit 1948.

foto's C. van den Braber, Amersfoort

ingestort. Aan de 'fabricagecommissie' wordt gevraagd twee zaken te onderzoeken: ten eerste welke bedragen gemoeid zouden zijn met het herstel van de muur, maar ook de mogelijkheid te bezien om de stadsmuur te slopen en op die plaats een plantsoen aan te leggen. Het resultaat van de overwegingen was bovenstaande affiche. Met de daarin aangekondigde verkoping werd een begin gemaakt met de afbraak van muren en poorten, die in 1843 vrijwel voltooid was.

Nu kan men bezwaarlijk volhouden dat het hier ging om botte afbraak door cultuurvandalen van waardevol erfgoed. De muren en poorten waren immers nutteloos geworden, en zelfs door bouwvalligheid gevaarlijke sta-in-de-wegs.

In plaats daarvan werden fraaie plantsoenen aangelegd die ontworpen werden door bekende tuinarchitecten zoals de bekende Zocher; en blijkens de rekeningen werd op plantmateriaal niet bekribbeld. Toen 100 jaar later een gedeelte van deze plantsoenen bij de aanleg van de stadsringweg moest verdwijnen is daar dan ook vurig over gevochten.

Maar terug naar de Koppelpoort. In eerste instantie ontsnapte deze aan afbraak. Op 17 december 1884 ontvingen B en W het bericht, dat 'Z.M. (bedoeld is koning Willem II) goedgevonden heeft stellig te verklaren dat het Hoogdeszelfs wil is, dat voortaan nergens waar poorten of wallen aanwezig zijn de amotie daarvan plaatshebben'.

Maar tussen niet afbreken en daadwerkelijk behouden ligt enige afstand. In 1884 kwam er een correspondentie op gang tussen de Minister van Buitenlandse Zaken en het Amersfoorts gemeentebestuur over de restauratie. De minister wilde dat de Koppelpoort gerestaureerd zou worden en wilde voor de helft bijdragen in de kosten daarvan, die op f 5.000,- werden geraamd. Het gemeentebestuur echter berichtte dat het haar aandeel niet kon opbrengen.

Binnen de in 1878 opgerichte oudheidkundige vereniging Flehite kwam de kwestie ook aan de orde. Op 9 oktober 1884 werd een speciale ledenvergadering over dit onderwerp georganiseerd. Men besloot een adres te zenden aan de gemeenteraad waarin werd aangedrongen op herstel van de lekke daken en zo mogelijk algehele restauratie.

*) Ir. P. Wassink is architect te Amersfoort, secretaris van de Stichting Museum Flehite en vele jaren lid van de Monumentencommissie van de Oudheidkundige Vereniging Flehite geweest.